

Očemnost (*o-čemu-govori-dokument*): prvi korak predmetnog označivanja i njegova upotreba u svakodnevnom životu

Kristina Feldvari

Odsjek za informacijske znanosti

Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

kfeldvari@ffos.hr

Libellarium 13, 2 (2022): 53–74

UDK: 025.4

Pregledni znanstveni rad / Scientific Review Paper

Primljeno / Received: 15. 9. 2022.

Prihvaćeno / Accepted: 7. 12. 2022.

doi: 10.15291/libellarium.3911

Sažetak

Cilj. Rad obrađuje problematiku očemnosti kao središnjeg pojma u području sadržajne organizacije znanja i informacija i kao prvog koraka u postupku označivanja predmeta ili teme dokumenta. Očemnost (*o čemu*, engl. *about -ness*) se odnosi na određivanje onoga o čemu dokument govori, što dokument pokriva, odnosno što mu je predmet ili tema. Cilj je rada ponuditi definiciju, tipologiju i razumijevanje koncepta očemnosti, kao i opis postojećih postupaka i metoda njegova određivanja.

Pristup i metodologija. U ovom je radu korištena metoda detaljnog pregleda i analize literature iz područja predmetnog označivanja. Dodatno, kod preglednih radova na temu očemnosti korištena je i metoda praćenja citiranih radova (engl. *footnote chasing*), kao i radova koji su citirali promatrani pregledni rad (engl. *citation searching*).

Rezultati. Kao rezultat pregleda literature utvrđeno je nekoliko praktičnih metoda za određivanje očemnosti koje su dali autori Joudrey, Wilson, Langridge i Taylor te nekoliko različitih pristupa i problema koji se mogu pojaviti tijekom tog postupka.

Originalnost/vrijednost. Krajnji je cilj dobivene spoznaje i rezultate oprimjeriti kroz njihovu praktičnu primjenu u svakodnevnom životu. Upravo oprimjerenost teorijskih spoznaja o očemnosti doprinosi njezinu boljem razumijevanju i određivanju i kod informacijskih stručnjaka, stručnjaka za optimizaciju tražilica, novinara i urednika mrežnih stranica, i kod krajnjih korisnika koji pretražuju internet i dodjeljuju svoje oznake (*tagove*), u čemu se ogleda i originalnost ovoga rada.

1. Uvod

Osiguravanje pristupa informacijama ostvaruje se njihovim opisom, organizacijom i predstavljanjem, a upravo je to izvorno polazište i načelo informacijske profesije (Špiranec i Ivanjko 2012, 59). Jedan je od glavnih procesa za opis i organizaciju informacija predmetno označavanje ili, kako ga autorica Lasić-Lazić (1998, 24) te Štrbac i Vujić (2004, 16) nazivaju, sadržajna ili predmetna obrada dokumenta.¹ Mikičić (1996, 33) navodi kako se pored uobičajenog pojma ponekad upotrebljava i pojam predmetna obrada ili analiza teksta (engl. *subject analysis*). Naime, ispitivanjem sadržaja teksta, kao smislene cjeline dokumenta, bave se uz informacijske znanosti i druge discipline, naročito tekstologija i teorija informacija. U tim disciplinama tako susrećemo pojmove poput analiza sadržaja (engl. *content analysis*), analiza teksta (engl. *textual analysis*), analiza diskursa (engl. *discourse analysis*) i slično (Mikičić 1996, 34).

Ključni koncept kojim se bavi ovaj rad jest koncept očemnosti (engl. *aboutness*), a podrazumijeva ono *o-čemu-dokument-govori, što-dokument-pokriva* (Lancaster 1998, 10–14) ili sažimanje sadržaja dokumenta (Hutchins 1978, 172). Taj prvi korak podrazumijeva predmetnu analizu dokumenta, dok drugi podrazumijeva prijevod rezultata predmetne analize terminima za predmetno označavanje koji mogu biti izraženi prirodnim (nekontroliranim) i kontroliranim jezikom za označavanje.² Koncept očemnosti bitan je za oba koraka predmet-

¹ U stranoj i hrvatskoj literaturi iz knjižnične i informacijske znanosti često možemo vidjeti različito korištenje pojmova „sadržajna ili predmetna obrada (teksta)“, „predmetno označavanje“, „sadržajno označavanje“, „indeksiranje“, „označavanje“, „sadržajna ili predmetna analiza“ i slično. Za postupak sadržajne ili predmetne obrade u hrvatskoj literaturi često se koriste i termini „predmetna katalogizacija“ (za razliku od deskriptivne katalogizacije) te „predmetizacija“. U hrvatskoj knjižničarskoj praksi tradicionalno su dva temeljna postupka označivala rad i rezultat sadržajne ili predmetne obrade. Bio je to rad na stručnom (klasifikacija) i predmetnom katalogu (predmetna obrada ili predmetizacija) (Lasić-Lazić 1998, 24–25).

U ovome će se radu umjesto sadržajne ili predmetne obrade koristiti termin „predmetno označavanje“, a spomenuta terminološka zbrka među pojmovima razjašnjena je u poglavlju 2. Terminologija i definiranje postupka predmetnog označavanja.

² Prema Rowley (2007, 125–127) i Lancaster (1998, 14), jezici za predmetno označavanje mogu se podijeliti u dvije kategorije: kontrolirani, umjetni jezici (odnosno predmetno označavanje dodjeljivanjem – *indexing by assignment*) i nekontrolirani, prirodni (izvedeno predmetno označavanje – *indexing by extracting*). Predmetno označavanje kontroliranim jezicima uključuje osobu koja određenom dokumentu dodjeljuje predložene termine s popisa predmetnih odrednica ili kontroliranog rječnika na temelju subjektivne interpretacije predmeta ili tema u dokumentu. Predmetno označavanje nekontroliranim, prirodnim jezikom može izvoditi predmetni stručnjak ili računalo. Najčešće se za opis predmeta dokumenta koriste riječi iz naslova, sadržaja i sažetka, zatim riječi iz cijelog teksta dokumenta, a najnovija tehnika odnosi se na uporabu termina koje su sami korisnici koristili pri pretraživanju sustava i traženju dokumenta (takozvano korisničko označavanje). Računalo može automatski predmetno označiti svaki termin u dokumentu, osim onih na takozvanim stop-listama, odnosno popisu riječi koje se ne koriste pri označavanju i pretraživanju (Chu 2007, 47).

Osim navedenih metoda u novije vrijeme, a vezano uz računalnu obradu teksta, rabe se i druge metode. Kao osnova za predmetno označavanje koristi se originalni dokument, a analiza teksta dokumenta izvodi se i kontrolira automatski pomoću računalnih programa. Ta vrsta predmetnog označavanja poznata je pod nazivom automatsko ili automatizirano predmetno označavanje (*automatic indexing, automated indexing*). Automatsko predmetno označavanje počiva na izvedenom predmetnom označavanju i podrazumijeva niz logičkih postupaka koji se izvode računalno, a zasnovani su na statističkom modelu određenja značenja teksta prema frekvenciji pojavljivanja pojedinih riječi u tekstu (Slavić 1998, 98–115). Ubrzan razvoj računalne tehnologije, a danas i umjetne inteligencije, dao je poseban zamah razvoju automatske obradbe prirodnog jezika (*natural language processing, NLP*) na kojem se zasniva suvremeni razvoj automatskog predmetnog označavanja poput novih transformer modela dubokog učenja za obradu prirodnog jezika. Detaljnije o razvoju automatskog predmetnog označavanja i novim modelima dubokog učenja pogledati u: Golub 2021, 702–719 i Rogers, Kovaljeva i Rumshisky 2020, 842–866.

nog označivanja. Međutim, iako ćemo se drugog koraka predmetnog označivanja djelomično doticati jer je neodvojiv od prvog koraka, u ovom radu on se neće posebno obrađivati. Razlog je taj što je drugi korak (prijevod u termine za predmetno označivanje) predmetnog označivanja vrlo detaljno opisan u brojnim standardima, udžbenicima i priručnicima te što njegova uspješna provedba ovisi upravo o tome je li kvalitetno i uspješno proveden prvi korak – predmetna analiza, odnosno određivanje očemnosti dokumenta. Bitno je naglasiti kako je ovom području bavljenja svojstven zahtjev za skupom pravila i uputa informacijskim stručnjacima o tome kako predmetno označivati. Međutim, u većini postojećih priručnika i pravilnika, i stranih i domaćih (primjerice, ISO 1985, Štrbac i Vujić 2004), nastoje se utvrditi pravila i koraci predmetnog označivanja, dok konkretna i primjerena teorija koja objašnjava što je proces predmetnog označivanja nauštrb određivanja kako predmetno označivati (pravila i koraci) u ovom trenutku ne postoji.

Cilj je ovoga rada stoga ponuditi detaljan opis, definiranje i razumijevanje koncepta očemnosti, kao i opis postojećih postupaka i metoda njegova određivanja. Na početku rada razjasnit će se česta terminološka zbrka između pojedinih pojmova u uporabi. Potom slijedi pregled literature o očemnosti, tipologiji i pristupima te metodama određivanja. Na kraju rada opisani su primjeri u kojima se očemnost te prijevod u termine za predmetno označivanje i/ili pretraživanje koristi u situacijama iz svakodnevnog života.

2. Terminologija i definiranje postupka predmetnog označivanja

Kao što je već spomenuto u uvodu, za postupak predmetnog označivanja često se u literaturi koristi različita terminologija. Lasić-Lazić (1998, 24–25) kao glavne aktivnosti u postupku sadržajne ili predmetne obrade navodi identifikaciju, analizu, sažimanje i označivanje, a sadržaj predmeta je ono što bi se nakon analize i sažimanja trebalo iskazati postupkom predmetnog označivanja putem indeksnih naziva.³ Vidljivo je da autorica postupak predmetnog označivanja smatra jednom od aktivnosti u postupku sadržajne ili predmetne obrade. Postupak sadržajnog označivanja, kako ga naziva Špiranec (2014, 3), najčešće se sastoji od dva koraka: analize (čime se određuju bitne značajke dokumenta) i prijevoda (identificiranim predmetima dodjeljuju se termini za predmetno označivanje). U radovima engleskog i hrvatskog govornog područja možemo također uočiti različitu uporabu termina pri definiciji predmetnog označivanja. Primjerice, ISO 5963:1985 standard (ISO 1985, 1–2), koji propisuje metode analize dokumenata i određivanja njihovih predmeta, koristi termin označivanje (engl. *indexing*), a on podrazumijeva tri koraka: proučavanje dokumenta i određivanje njegova sadržaja, utvrđivanje osnovnih koncepata ili pojmova prisutnih u sadržaju djela i izražavanje, odnosno prevođenje tih koncepata ili pojmova terminima za predmetno označivanje. U toj je definiciji dakle određivanje očemnosti (predmetna analiza) korak, odnosno dio procesa označivanja. Osim pristupa od dva koraka predmetnog označivanja, pregledom ovog standarda te pregledom različitih stranih udžbenika, priručnika i literature, utvrđeni su i pristupi od tri (primjerice, Mai 2000, 251–300, Taylor i Joudrey 2009, 303–327), četiri

³ Autorica termine za predmetno označivanje naziva indeksni nazivi (Lasić-Lazić 1998, 24–25).

(Chu i O'Brien 1993, 439–454, Langridge 1989, 73-98) i više koraka predmetnog označivanja (Šauperl 2002, 1–173).

Novija norma ISO 5127:2017 (2017) odvaja definiciju predmetne analize (u normi na engl. *subject / content analysis*), koju definira kao analizu dokumenta s ciljem određivanja njegovih sadržajnih komponenti i odnosa među njima, od podvrste označivanja (engl. *indexing*) – predmetnog označivanja (engl. *subject indexing*). Na postupak predmetnog označivanja gleda se kao na postupak intelektualne analize predmeta dokumenta čime se omogućuju dva cilja. Prvi je omogućavanje identifikacije koncepata predstavljenih u dokumentu i dodjele termina za predmetno označivanje, dok je drugi cilj omogućavanje informacijskog pretraživanja.⁴ Kod većine stranih autora (primjerice, Lancaster, 1998, Soergel 1985, Mai 2000), ispred riječi označivanje gotovo uvijek stoji riječ predmet ili tema (engl. *subject*) kako bi se dodatno ukazalo i specificiralo da se radi o predmetnom označivanju te da proces ne uključuje samo označivanje terminima za predmetno označivanje nego i određivanje očemnosti, odnosno predmetnu analizu. Određivanje se očemnosti dakle smatra dijelom procesa predmetnog označivanja, a često se još naziva i konceptualna, intelektualna ili sadržajna analiza (engl. *conceptual analysis, intellectuall analysis, subject analysis*). Taylor i Joudrey (2009, 303–327) i Holley i Joudrey (2020, 159–185) u svojim radovima gotovo uvijek koriste termin predmetna analiza (engl. *subject analysis*) koji opisuju kao proces koji se sastoji od tri faze: konceptualne analize (engl. *conceptual analysis*), opisivanja očemnosti u obliku pisane izjave (engl. *aboutness statement*) i prijevoda (engl. *translation*). Iz navedene terminologije vidljivo je, a isto potvrđuje i Lancaster (1998) u svojoj raspravi o terminologiji, kako je terminološka zbrka uzrokovana upravo nerazumijevanjem između prvog koraka predmetnog označivanja, koji on također naziva konceptualna analiza, i drugog koraka predmetnog označivanja, a to je prijevod rezultata konceptualne analize u termine za predmetno označivanje. Dodatni je problem taj što se reprezentacija predmeta ili teme dokumenta u prvom redu veže za to kako ljudi interpretiraju i shvaćaju dokumente, što je po prirodi subjektivno i nepredvidivo. Mai (2000, 116; 2001, 591) naglašava kako je ta subjektivnost posebice izražena u prvom koraku, odnosno predstavljanju interpretacije sadržaja dokumenta. Subjektivnost i nepredvidljivost procesa predmetnog označivanja potvrdili su brojni radovi drugih autora poput Wilsona (1968, 1–155), Jones (1983, 1–23), Milstead (1994, 577–582) te suvremenijih poput Šauperl (2002, 1–173), Rondeau (2012, 42–78), Holley i Joudrey (2020, 159–185) i drugih. S obzirom na to da je cilj predmetnog označivanja upravo suprotan, a to je objektivnost, neutralnost i dosljednost, u nastavku rada pojasnit će se različiti pravci i gledišta o prirodi očemnosti, metode i postupci za njezino određivanje te izazovi i poteškoće koji se mogu pojaviti tijekom tog procesa.

3. O očemnosti

Kao što je prethodno rečeno, prije samog čina označivanja dokumenta terminima za predmetno označivanje potrebno je ustanoviti o čemu dokument govori, što dokument pokriva, što mu je predmet ili tema. Dakle, određivanje očemnosti, a samim time i uspješno pronalaženje informacija, ovisi o mogućnosti osobe da definira predmet ili temu.

⁴ O vezi predmetnog označivanja i (predmetnog) informacijskog pretraživanja govorit će se u poglavlju 4. Očemnost u svakodnevnom životu.

U hrvatskom jeziku značenje riječi predmet odnosi se na ono što se oblikuje, građu te ono o čemu se govori, raspravlja ili piše, odnosno sadržaj, temu (Anić 1998, 853), dok tema podrazumijeva predmet, osnovnu, glavnu misao, predmet koji treba pismeno obraditi (Anić 1998, 1187). Merriam-Webster rječnik navodi istu definiciju predmeta i teme kao glavnog objekta interesa ili zanimanja, glavne teme određenog polja znanja, teme diskursa ili njegova dijela te brojne sinonime u upotrebi (primjerice engl. *content, matter, motif, motive, question* i slično) (Merriam-Webster online dictionary 2022). Tematika (*thema*) je također i središnji pojam konceptualnog modela „uvjeti za funkcionalnost predmetnih autoriziranih podataka“ (engl. *Funcional requirements for subject authority data – FRASAD*)⁵ (IFLA 2010, 10). Očemnost⁶ (o čemu, engl. *about-ness*) se često kao središnji pojam istraživanja uz literaturu informacijskih znanosti može pronaći i u radovima drugih disciplina poput filozofije, logike i jezika (primjerice, Landau 2011, 779–813, Hawke 2018, 697–723), a danas u digitalnom dobu veže se i uz pretraživanje interneta, označavanje korisničkim oznakama (primjerice, *hashtagovima*), optimizaciju tražilica (engl. *search engine optimization – SEO*) i slično.⁷ Termin očemnost prvi je u kontekstu predmetnog označavanja upotrijebio Fairthorne (1969, 73). Opširni pregled različitih definicija očemnosti dao je u svom radu autor Todd (1992, 259–267). Najnoviji pregled literature o očemnosti i konceptualnoj analizi dali su Holley i Joudrey (2020, 159–185), što govori da je očemnost još uvijek aktualan pojam u literaturi knjižnične i informacijske znanosti.

Dok su definicije očemnosti poprilično slične, gledišta se o prirodi očemnosti, međutim, dosta razlikuju. Gledišta možemo podijeliti prema Hjørlandu na dva usmjerenja – od nominalizma ili idealizma do realizma. Za radikalnog nominalista predmet ili temu treba zamisljati ne kao svojstvo djela, nego kao odnos koji je izgradila određena osoba u određenom trenutku između određenog skupa djela i određenih lingvističkih termina (imena ili oznaka). Realist, s druge strane, ustraje na pretpostavci da su predmeti realne stvari koje postoje odvojeno od lingvističkih termina koje koristimo da bi ih imenovali te da je moguće odrediti predmet/e bilo kojeg djela. Naravno, postoje i druga gledišta na predmet koja se mogu smjestiti negdje između ta dva usmjerenja, ali većina onih koji rade na predmetnom označivanju dokumenata ili izradi klasifikacijskih shema s ciljem pronalazanja dokumenata djeluju prema pretpostavkama usklađenim s nekom varijantom realističkog gledišta (Hjørland 1992, 173–179).

Uz očemnost svakako treba spomenuti još dva usko vezana pojma, a to su pojmovi *isness* – ‘što je to o čemu se govori’ te *ofness* – ‘od čega se nešto sastoji’.⁸ Ponekad je, naime, uz

⁵ Entitet *thema* predstavlja predmet djela, a entitet *nomen* predstavlja bilo koji znak ili niz znakova po kojima je *thema* poznata, koji na nju upućuju ili ju izriču. *Thema* se može promatrati s različitih gledišta. S točke gledišta krajnjeg korisnika, ona obuhvaća tematiku (moguće nepoznatih) jedinica građe koje će zadovoljiti informacijsku potrebu te s točke gledišta informacijskih stručnjaka koji izrađuju metapodatke, jedna ili više *thema* zauzima tematiku određene jedinice građe. Analiza tematike u modelu odnosi se na odnos između djela i njegova predmeta, a entitet *thema* definiran je kao bilo koji entitet upotrijebljen kao predmet djela (IFLA 2010, 16).

⁶ Mirna Willer je pri prijevodu knjige E. Svenonius *Intelektualne osnove organizacije informacija*, engleski naziv *aboutness (about-ness)* prevela na hrvatski s ‘očemnost’ (o čemu) i to je jedan od trenutnih prijevoda ove riječi na hrvatski jezik (Svenonius 2005, 46). S. Špiranec u svom članku iz 2014. prevodi *aboutness* s ‘tematika’ (Špiranec 2014, 3).

⁷ Primjeri se nalaze u poglavlju 4. Očemnost u svakodnevnom životu.

⁸ I dok za engleski termin *aboutness* imamo hrvatski prijevod – očemnost – za termine *isness* i *ofness* izravni prijevodi ne postoje. Stoga se u radu koriste engleski izrazi te ih se prevodi samo opisno.

očemnost dokumenta potrebno izraziti i njegove druge aspekte kao što su žanr, format, ciljana publika i slično. Iako su vrlo važni i fokus mnogih korisničkih upita, ti aspekti opisuju postojanje djela na temelju oblika ili žanra (primjerice, roman, drama, pjesma, esej, biografija, simfonija, slika i slično). U takvim slučajevima govorimo o *isness*, odnosno što je to o čemu se govori (primjerice, satirična komedija), a ne o očemnosti, odnosno o čemu govori (primjerice, kritika vlasti i birokracije). *Isness* tako izražava „ono što nešto jest“ nasuprot onome „o čemu se radi“ (IFLA 2010, 10, Judrey i Taylor 2020, 5). Kada pak govorimo o predmetnom označavanju vizualnih izvora, bitno nam je također uz *isness* (primjerice, umjetnička slika) i očemnost (primjerice, slika govori o slobodi) utvrditi i što taj vizualni izvor doslovno prikazuje, odnosno odrediti *ofness* (primjerice, na slici je prikazana golubica s maslinovom grančicom slikana uljanom bojom). Takvo shvaćanje pojmova u svojim radovima objašnjava autorica Shatford (1986, 39–62) koja je razradila Panofskyjev (1955) sustav u kojem su identificirane tri razine značenja u umjetničkim djelima: predikonografska, ikonografska i ikonološka. Prva, predikonografska razina odnosi se na konkretne i objektivne činjenice o nekom predmetu (činjenično znanje), odnosno *ofness*. Ikonografska se odnosi na apstraktno i subjektivno znanje o nekom predmetu (ekspresivno značenje), odnosno očemnost. Na ovoj razini tumačenje zahtijeva određeno kulturološko poznavanje tema i koncepata, a stručnjak koji interpretira predmet mora objasniti što on predstavlja. Treća ili ikonološka razina zahtijeva interpretaciju na sofisticiranoj razini koristeći opće i kulturno znanje te dublje razumijevanje povijesti i pozadine djela. Za ovu fazu Shatford (1986, 45) navodi kako se ne može primijeniti u kontekstu predmetnog pristupa zbog subjektivnosti same interpretacije koju ona uključuje. Različiti znanstvenici slažu se oko činjenice da se razlikovanje *ofnessa* i očemnosti na slikama može koristiti za tumačenje predmeta te da te dvije dimenzije mogu pomoći pri odabiru ispravnih termina za predmetno označavanje slikovnih djela. No, postoje i drugi stručnjaci kao što je Svenonius (2005, 600–606), s čijim se mišljenjem slaže i autorica ovoga rada, a koja smatra kako je ono što je simbolizirano u jednom mediju (vizualna i/ili slikovna djela) nemoguće u potpunosti izraziti putem drugog (označiti verbalnim jezikom). Rješenje bi u određenoj mjeri bila primjena oba potrebna znanja, onog o predmetnom označavanju i onog o vizualnom/verbalnom simbolizmu.

3.1. Tipologija i pristupi očemnosti

U znanstvenoj i stručnoj zajednici problem subjektivnosti i različitih interpretacija predmeta ili teme nastojao se riješiti stavljanjem u središte dokumenta koji ima određene elemente poput naslova ili sažetka koji su objektivni i jednoznačni. Taj se pristup u literaturi naziva pristup usmjeren na dokument (engl. *document oriented*) te su se njime pokušale odvojiti očemnost koja ne podliježe subjektivnosti i interpretaciji od one koja joj podliježe. Fairthorne (1969, 75) ih je nazvao ekstenzijska i intenzijska očemnost. Ono što je sadržano, inherentno u dokumentu i neodvojivo od njega jest ekstenzijska očemnost (stabilna i nepromjenjiva), a ono što se iz njega može zaključiti jest intenzijska očemnost (ovisna o značenju i podliježe interpretaciji te se veže za korisničke zahtjeve i potrebe). Smatra se da se s ekstenzijskom očemnosti treba baviti informacijski stručnjak te da je njegov zadatak odrediti očemnost dokumenta bez subjektivnosti i osobne interpretacije. Intenzijska očemnost odnosi se pak na vezu između dokumenta i korisnika koji se bavi njegovim sadržajem, a kao rezultat izvodi se značenje. Kako korisnik na dokument može gledati iz različitih perspektiva i s različitim namjerama i interpretacija i značenje bit će različiti. Beghtol (1969, 84) također razlikuje

dvije vrste očemnosti dokumenta, ali zbog veće razlike u terminologiji odvaja ih i naziva očemnost (ekstenzijska) i značenje (intenzijska). Weinberg (1988, 4) i Boyce (1982, 106) navode kako nije nužno samo znati o čemu dokument govori nego i što je novo u vezi s temom što je istovjetno s Hutchinsonovim (1977, 34) lingvističkim terminima *thema* i *rhema*. Oni se temelje na ideji da se dokument sastoji od općenitog znanja (*thema*) koje je nadopunjeno novim informacijama o *themi* (*rhema*). Neki se autori međutim protive podjeli na ekstenzijsku i intenzijsku očemnost. Primjerice, Todd (1992, 102) se zalaže za trajnu očemnost te navodi kako dokument može imati različita značenja za istog čitatelja u različito vrijeme. Drugačiji pogled na očemnost dao je Mai (1999, 547–556) pri čemu navodi kako jezik nisu samo riječi koje ukazuju na objektivnu realnost te ga definira pomoću diskursa ljudi ili zajednica koje ga koriste. Zbog toga se organizacija znanja smatra interpretativnim procesom i dio je kulturnog i društvenog konteksta (Mai 1999, 553; Taylor i Joudrey 2009, 307). Vrlo dobru tipologiju očemnosti dao je Ingwersen (2002, 289–291), prema kojemu očemnost može biti: autorova očemnost (odnosno sadržaj kakav jest; očemnost dokumenta određuje autor uporabom prirodnog jezika ili nekim drugim načinom predstavljanja dokumenta, primjerice cjeloviti dokument ili autorov sažetak), očemnost informacijskog stručnjaka (odnosno interpretacija sadržaja, predmeta s određenom svrhom, najčešće korištenjem neke vrste kontroliranog jezika za označavanje), očemnost upita (odnosno korisnička ili posrednička interpretacija ili razumijevanje informacijske potrebe proizišle iz upita) i korisnička očemnost (odnosno korisnička interpretacija objekata, primjerice, relevantnost povratne informacije pri pretraživanju).

Jedan od najvažnijih čimbenika o kojem ovisi stupanj do kojeg se može reći da neki dokument govori o nečemu jest priroda teksta, odnosno jezika koji se upotrebljava. Uporaba jezika jedan je od najvažnijih čimbenika o kojem ovisi stupanj do kojeg se može reći da neki dokument govori o nečemu. Ovdje je svakako najvažnije spomenuti Hutchinsonov (1977) rad te rad autora Van Dijka i Kintscha (1978, 363–364) prema kojima je razumijevanje teksta kognitivna redukcija koja sintetizira tvrdnje dokumenta u makrotvrdnje, a koja se temelji na lingvističkom modelu obrade i razumijevanja teksta. Prema Svenoniusu (2005, 47–49) predmet je djela uvjetovan ne samo jezikom koji upotrebljavaju dokumenti, nego i jezikom predmetnog označavanja koji se upotrebljava u njegovu opisu. Način na koji jezik utječe na predmet može se prikazati uporabom modela predmetne analize utemeljene na gramatici rečenice koji Svenonius naziva gramatičkim modelom. Gramatički model nalazi se u osnovi stavova o predmetnoj analizi koja ga promatra kao proces sažimanja. Impliciran je u Kaisrovu⁹ djelu *Systematic Indexing* koje kao oblike postojanja prepoznaje dvije kategorije stvari i procesa. Stvari su ono o čemu dokument govori, a procesi ono što se o njima kaže. Međutim, gramatički model ne može u potpunosti objasniti kako se analizira predmet. Jedan je od glavnih kritičara tog modela Wilson (1968, 77) koji ga je odbacio s objašnjenjem da se ne mogu uopćiti predmeti pojedinih rečenica u dokumentu na predmete dokumenta kao cjeline. Poteškoće vidi u nemogućnosti određivanja što i koliko je potrebno znati da bi se znalo o čemu je rečenica. Da se na predmete mora upućivati s pomoću imena vidljivo je i

⁹ J. O. Kaiser je 1911. razvio jezik predmetnog označavanja u kojem su se jednostavni nazivi razvrstavali u semantičke kategorije, a složeni izgrađivali uporabom sintaktičkih pravila koja se odnose na te kategorije. Kategorije koje je osmislio jesu: konkretne stvari, procesi i mjesta. Kategorije konkretne stvari i procesi približno odgovaraju rečeničnim subjektima i predikatima u gramatici (Svenonius 2005, 127 i 169).

iz definicija očemnosti kako ih je upotrebljavala Ranganathanova škola.¹⁰ Jedan je od kriterija za identificiranje novog osnovnog predmeta postojanje jamstva predloška i određene specijalizacije u akademskim krugovima u obliku programa studija ili časopisa koji se njime bave. Ta je pretpostavka pozitivistički orijentirana i kao takva ograničava pogled na jezik s obzirom na to da se na neke predmete u rečenici može upućivati, ali ih se ne može imenovati (na primjer, mnoga književna djela i djela u audiovizualnom obliku) (Svenonius 2005, 49). Iako je vidljivo i kroz samu različitost u tipologiji očemnosti, osnovna teorijska pitanja veza na za pitanje predmeta jesu ona vezana za dva različita pristupa predmetnom označavanju – pristup koji je usmjeren na sadržaj/dokument kao polazište u predmetnom označavanju (engl. *content / document oriented*) i pristup usmjeren na zahtjeve korisnika, odnosno njegove informacijske potrebe (engl. *user / request oriented*). Najbolji su predstavnici prvog pristupa svakako spomenuti ISO 5963:1985 standard te Lancaster (1998, 31) koji smatra da se informacijski stručnjak treba striktno držati teksta i autorovih tvrdnji. S druge strane, zagovaratelj je korisničkog pristupa Albrechtsen (1993, 223) koji smatra da dokument treba analizirati s obzirom na potencijalne korisnike. Dodatnu razradu ta dva suprotna pristupa dao je Mai (2000, 129–133) koji navodi ukupno pet različitih pristupa predmetnom označavanju: simplicistički, predmetno označavanje temeljeno na dokumentu, predmetno označavanje utemeljeno na sadržaju, korisnicima usmjereno predmetno označavanje i zahtjevima usmjereno predmetno označavanje.¹¹ Prva tri pristupa usredotočena su dakle na sam dokument kao polazište predmetnog označavanja, dok su zadnja dva usmjerena na korisnike, njihove zahtjeve i domenu znanja. Najobjektivniji pristup svakako bi bio simplicistički, koji se zasniva na automatskim metodama i riječima autora teksta, a razina subjektivnosti u pristupu raste s usmjeravanjem na korisnika, njihove zahtjeve te upotrebljivost za određenu skupinu korisnika (Mai 2000, 129–133).

Upravo zbog navedenog, dio literature o očemnosti bavi se ispitivanjem korisnika, njihova ponašanja i potreba u vezi s očemnosti. Wellisch navodi kako informacijski stručnjak treba odrediti što je relevantno za očemnost dokumenta te tko su korisnici baze podataka kako bi mogao donijeti odluke u vezi sa specifičnosti predmetnog označavanja (Wellisch 1994, 620). Hjørland ispituje očemnost s obzirom na epistemologiju te kako se očemnost koristi da bi se odgovorilo na korisnička pitanja. Tvrdi kako očemnost dokumenta mora predvidjeti pitanja na koja će dokument odgovarati te svrhu njegova budućeg korištenja, a to naziva epistemološkim potencijalom dokumenta (Hjørland 1992, 189). U kontekstu korisničkog pristupa i informacijskog pretraživanja očemnosti se bavio i Maron (1977, 38–34). On razlikuje tri vrste očemnosti: S-očemnost (subjektivna očemnost, engl. *subjective about*), O-očemnost

¹⁰ Shiyall Ramamrita Ranganathan je u Indiji razvio inovativnu klasifikacijsku tehniku poznatu kao fasetna analiza. Njegove su se ideje proširile po Velikoj Britaniji 1940-ih i ranih 1950-ih. Više o fasetnom pristupu u nastavku teksta (Taylor i Joudrey 2009, 387).

¹¹ Simplicistički pristup temelji se na predmetnom označavanju punog teksta te se prema njemu predmet dokumenta uzima kao objektivni entitet koji se može izvesti izravno iz jezika teksta (primjena u automatskim metodama predmetnog označavanja). Označavanje utemeljeno na dokumentu temelji se na analizi određenih strukturalnih dijelova dokumenta (npr. naslov, sažetak i sl.) koji su indikativni za sadržaj cijelog dokumenta. Za razliku od pristupa koji je usmjeren na dokument, označavanje utemeljeno na sadržaju obuhvaća i analizu predmeta dokumenta koja nije iskazana na strukturalnoj razini, odnosno predmeta koji nisu eksplicitno izraženi u dokumentu. Korisnicima usmjereno označavanje temelji se na načelnom znanju o mogućoj uporabi dokumenta, tj. na znanju o samim korisnicima, domeni ili području u kojem će se dokumenti koristiti. Korisnicima usmjereno označavanje temelji se na znanju o samim korisnicima i domeni znanja. Zahtjevima usmjereno označavanje predstavlja pragmatični pristup analiziranja dokumenta kako bi se predvidjela njegova upotrebljivost za određenu skupinu korisnika (Mai, 2000, 129–133).

(objektivna očemnost, engl. *objective about*) i R-očemnost (očemnost pretraživanja, engl. *retrieval about*). Da bi S-očemnost bila uspješna, očemnost dokumenta mora biti povezana s čitateljevim osobnim iskustvom dokumenta. S-očemnost je dakle definirana kao složeni psihološki koncept koji se ne može objektivno ispitivati. Druga, O-očemnost temelji se na promatranju individualnog ponašanja korisnika tijekom informacijskog pretraživanja, dok se R-očemnost temelji na promatranju grupe ili zajednice korisnika koji se koriste informacijskim sustavom. Posljednja očemnost temelji se na pretpostavci da će ono što grupa korisnika smatra relevantnim u određenom dokumentu najvjerojatnije biti i termini koji se koriste pri pretraživanju u sustavu. Iako Albrechtsen (1977, 223) naglašava kako korisnički pristup može biti koristan jer na neki način prisiljava informacijskog stručnjaka da kao posrednik u prijenosu znanja bude povezan i ostvari interakciju sa zajednicom korisnika, taj je pristup i dalje problematičan. Naime, informacijski stručnjak ne može uvijek predvidjeti korisničko ponašanje (trenutno i buduće) i razloge za korištenje dokumenta te na temelju toga određivati prioritet predmeta dokumenta. Također, informacijski stručnjak ne može znati kada korisnici odstupaju od svog standardnog ponašanja pri traženju dokumenata. To ne znači da je nebitno pitati se, kao informacijskog stručnjaka, za što će se dokument koristiti i kako će ga korisnik tražiti u bazi, ali nikako nije jedini pristup koji informacijski stručnjak treba zauzeti pri određivanju očemnosti i predmetnom označavanju.

3.2. Metode za određivanje očemnosti

Opširni prikaz postojećih metoda za određivanje očemnosti, zajedno sa svojim novim metodama, dao je Joudrey (2005) u svojoj disertaciji. U postojeće metode, koje Joudrey naziva pristupima, pripadaju: fasetni pristup, Wilsonov pristup, Langridgeov pristup i Tayloričin pristup (Joudrey 2005, 30–53). Prva metoda temelji se na Ranganathanovoj fasetnoj analizi. Njegova tehnika analizira složene predmete u sastavne kategorije istog svojstvenog tipa. Fundamentalne kategorije uključuju ključni sustav, materijal, energiju (proces), prostor i vrijeme (takozvani *PMEST – Personality, Matter, Energy, Space, Time*). Fasete su obostrano isključive i termini unutar svake fasete dijele zajedničku karakteristiku. Tako grupirani termini nastoje biti jednostavni i kratki i tada mogu biti upotrijebljeni u kombinaciji s drugim jednostavnim terminima kako bi izrazili složeni predmet. Iako je Ranganathanova analiza predmeta usmjerena na razvoj klasifikacijske sheme, Joudrey smatra da se njegov analitičko-sintetički pristup može primijeniti kao metoda za analizu očemnosti (Joudrey 2005, 39–45).

Drugi, Wilsonov pristup (1985, 309–320), zapravo su metode koje je Wilson predložio informacijskim stručnjacima za razumijevanje očemnosti. Prva se metoda naziva svrshodna metoda (engl. *purposive method*), a podrazumijeva određivanje autorova cilja ili namjere pri pisanju djela. Druga metoda podrazumijeva određivanje središnjeg ili glavnog predmeta (engl. *figure*), a naziva se metoda utemeljena na središnjem predmetu. Wilson navodi da primjena te metode ovisi o dvjema osobama: informacijskom stručnjaku i autoru (obrazovanje, disciplina iz koje dolazi, intelektualni interesi i slično). Treća metoda naziva se objektivna metoda (engl. *objective method*) te je to najčešća metoda koja se koristi kod pokušaja računalne konceptualne analize. Objektivna metoda podrazumijeva brojanje referenci kako bi se odredilo na koje se koncepte referira više od drugih. Međutim, problem je kod te metode taj što se može dogoditi da u tekstu prevladavaju reference na predmete rubne prirode, a ne na „glavni“ predmet. Može se također dogoditi da glavni predmet ne bude nikada jasno

izražen riječima u nekom tekstu. Wilson upozorava kako primarni koncept može biti u dokumentu izražen uporabom različitih riječi te da bi ova metoda bila uspješna, informacijski stručnjak mora razumjeti povezanost (srodnost) između istog koncepta izraženog na različit način te moguću situaciju da središnji koncept verbalno i eksplicitno ne bude naveden u samom tekstu. Posljednja je Wilsonova metoda kohezivna metoda (engl. *cohesion method*) koja podrazumijeva uzimanje u obzir jedinstvenosti sadržaja. Informacijski stručnjak treba odrediti koji su sadržaji uključeni, a koji isključeni pri opisivanju teme. I ta metoda zahtijeva objektivnost informacijskog stručnjaka (Joudrey 2005, 45–48).

Langridge (1989, 73–98) pak promatra proces predmetne analize kao seriju zasebnih aktivnosti. Naglašava kako se proces analize predmeta nekog djela trebao zapisati kako bi se izbjeglo krivo određivanje očemnosti. Tri pitanja koja informacijski stručnjak mora imati na umu pri određivanju očemnosti jesu: 1. Što je dokument (kojoj disciplini pripada)? 2. Za koga je dokument? i 3. O čemu je dokument? Prvo se pitanje dakle odnosi na osnovnu kategoriju znanja kojoj dokument pripada – je li riječ o povijesti, filozofiji, prirodnim ili društvenim znanostima i slično. Drugo se pitanje odnosi na namjenu dokumenta, dok je odgovor na treće pitanje – posjeduje li dokument jednu ili više tema. U svome pristupu očemnosti, Langridge uključuje još neke korake kao što su utvrđivanje prirode teksta (pregledavanje bibliografske strukture) i prirode namjere (gledište, način pisanja, publika, intelektualna razina i slično) (Joudrey 2005, 48–50).

Posljednji, Tayloričin pristup uključuje dvije povezane komponente: pregledavanje fizičke jedinice (poput omota, naslova i podnaslova, sadržaja, uvoda, dijagrama, tablica i drugih bibliografskih obilježja samog teksta) i pregledavanje intelektualnog ili kreativnog sadržaja. Pregledavanje sadržaja podrazumijeva: identifikaciju koncepata (teme i imena koji se koriste kao koncepti predmeta te kronološki elementi), utvrđivanje značajki sadržaja (istraživačke metode koje se koriste u radu, gledišta, jezik, ton, publika, intelektualna razina te oblik i žanr) i utvrđivanje strategija, odnosno metoda za analizu očemnosti (Joudrey 2005, 50–53).

Posljednje ćemo izdvojiti i metode koje je Joudrey u svojoj disertaciji nazvao „Model slaganja puzzle elemenata“ (engl. *Puzzle building model*) i „Model uzgoja bisera“ (engl. *Pearl growing model*). Modeli se sastoje od pet faza: ulazni proces, stvaranje pretpostavki, proces provjeravanja, davanje smisla i zaustavljanje. Prva faza počinje s ulaznim procesom gdje se podaci skupljaju na temelju gledanja, primjećivanja i slično. To se može dogoditi jednostavnim vizualnim pregledavanjem, dubljim istraživanjem općenitog sadržaja ili detaljnim traženjem specifičnih podataka. Nedugo nakon što počne prva faza, počinje i druga faza u kojoj se počinju stvarati pretpostavke o očemnosti. Te pretpostavke mogu biti o makrorazini očemnosti, mikrorazini očemnosti, očemnosti na razini poglavlja ili o drugim karakteristikama jedinice. Pretpostavke potom prolaze kroz proces provjeravanja gdje se pročišćavaju, prihvaćaju ili opovrgavaju. Istovremeno s prve tri faze započinje i multifasetni proces davanja smisla. Taj proces uključuje brojne pojedinačne aktivnosti poput traženja konteksta, interpretacije, uspoređivanja i rasuđivanja. Nakon početnih trenutaka ulaznog procesa, svi ostali procesi odvijaju se simultano i neprekidno sve dok se ne postigne razumijevanje očemnosti. Konačni proces odnosi se na to kada i kako će osoba koja čita rad prestati s pregledavanjem jedinice. Glavna je razlika između navedena dva modela u njihovu primarnom pristupu skupljanja i procesiranja podataka o očemnosti. „Model slaganja puzzle elemenata“ više se fokusira na pojedinačne detalje iz sadržaja dokumenta. Ti su detalji često sažetci očemnosti pojedinačnih poglavlja, ali mogu predstavljati i razumijevanje pojedinog dijela teksta, slike

ili odjeljka. „Model uzgoja bisera“ je ponajprije holistički proces, što znači da se u tom modelu veći naglasak stavlja na razumijevanje očemnosti cjelovitog dokumenta (Joudrey 2005, 298–322).

3.3. Izazovi i poteškoće pri određivanju očemnosti

Postupak određivanja očemnosti dokumenta i predmetnog označavanja može biti iznimno kompliciran postupak te, kao što je vidljivo u pregledu literature, postoje neslaganja između različitih autora i pristupa o tome na što se treba usmjeriti (dokument ili korisničke potrebe) te na koji se način ono treba obavljati. Willson navodi kako je problematično smatrati da u svakom informacijskom izvoru postoji očit, koncizan predmet/tema te da ga informacijski stručnjak treba moći identificirati kao takav. Naime, iako neki dokumenti mogu imati jedan predmet/temu, drugi mogu imati kompliciranije, višefasetne predmete/teme s izrazito kompleksnim odnosima među različitim podtemama. Postoji nekoliko čimbenika koji su važni i koji utječu na određivanje očemnosti, a to su iscrpnost i specifičnost, te objektivnost (što uključuje kulturne i individualne razlike) pri predmetnom označavanju (Willson 1985, 309).

Iscrpnost predmetnog označavanja odnosi se na broj koncepata koji će se razmatrati pri određivanju očemnosti, odnosno na dovoljan broj koji bi u potpunosti pokrio predmet ili temu dokumenta (Taylor i Joudrey 2009, 306). Vezana je za glavne odluke u politici koju određuje ustanova. Primjerice, politika Kongresne knjižnice nalaže da 20 % određene jedinice treba govoriti o određenom pojmu da bi se tom pojmu mogao dodijeliti termin za predmetno označavanje. Brown (1982, 48–51) razlikuje dvije razine iscrpnosti predmetnog označavanja: sažimanje i dubinsko predmetno označavanje. Sažimanje utvrđuje samo dominantan, ukupni predmet dokumenta, pri čemu se dodjeljuju samo oni termini koji opisuju glavnu temu. Dubinskim predmetnim označavanjem nastoje se izvući svi glavni koncepti naglašeni u dokumentu, što uključuje i opisivanje podtema (Taylor i Joudrey 2009, 310). Taylor i Joudrey (2009, 310) slažu se s tom kategorizacijom te navode kako sažimanje osigurava pretraživanje dokumenata, dok dubinsko predmetno označavanje omogućava pretraživanje na mnogo specifičnijoj razini, čak i pretraživanje dijelova ili odjeljaka u dokumentu. Iscrpnost predmetnog označavanja utječe na uspješnost informacijskog pretraživanja – ako je iscrpnost u reprezentaciji očemnosti u bazi podataka niska, pretraživanje će često rezultirati mnoštvom jedinica od kojih je većina potpuno nerelevantna i nekorisna za osobu koja pretražuje. Stoga je iscrpnost pri određivanju očemnosti kritični čimbenik u odlučivanju hoće li ili ne određena jedinica biti pronađena.

Specifičnost, kao najvažnije načelo predmetnog označavanja također je bitna pri određivanju očemnosti. Pri analizi predmeta ili tema dokumenta informacijski stručnjak treba biti što specifičniji, odnosno treba osigurati jasno razumijevanje razine koncepata predstavljenih u dokumentu.¹² Primjerice, ako dokument govori o kultivaciji limuna, limete i grejpa, bolje je reći da dokument govori o limunu, limeti i grejpu, nego o citrusnom voću ili voću općenito. Cilj je dakle razumjeti što je dokument i o čemu govori te biti što specifičniji pri reprezentaciji očemnosti (Lancaster 1998, 28; Holley i Joudrey 2020, 180).

Jedna je od najvećih poteškoća već spomenuta objektivnost pri određivanju očemnosti, odnosno subjektivnost koja je posebice izražena pri predstavljanju interpretacije sadržaja do-

kumenta (Mai 2001, 591). Joudrey (2005, 165–171) navodi kako je 75 % studenata informacijskih znanosti koji su sudjelovali u studiji o određivanju očemnosti propitkivalo valjanost autorovih premisa u barem jednom od tri dokumenta koje su imali zadatak analizirati. Iako se od informacijskog stručnjaka očekuje objektivnost i neutralnost, ljudska tendencija za procjenjivanjem, vrednovanjem ili kritiziranjem informacija na koje nailazimo je neizbježna. S kontroverznim izvorima ili izvorima u kojima su predstavljena suprotstavljena gledišta ili predrasude to je još više naglašeno. Stoga informacijski stručnjak treba biti svjestan svojih predrasuda, pristranosti i uvjerenja pri određivanju očemnosti. Također, treba uzeti u obzir da svaki čovjek percipira svijet na svoj način, stoga naše percipirane stvarnosti mogu biti vrlo različite. Primjerice osoba odrasla u jednoj kulturi u kojoj se koristi određeni jezik (primjerice, istočne kulture) ne shvaća realnost poput druge osobe koja je odrasla u drugoj kulturi s drugim jezikom (primjerice, zapadne kulture), što utječe na njezinu percepciju očemnosti. Stoga pri određivanju očemnosti u obzir trebamo uzeti i čimbenike poput kulturoloških i jezičnih razlika, obrazovanja i osobnog znanja osobe koja obavlja analizu te njezinu interpretaciju realnosti (Taylor i Joudrey 2009, 307–314).

4. Očemnost u svakodnevnom životu

Iako je tehnološki napredak omogućio brz pristup dokumentima pretraživanjem interneta, problem reprezentacije očemnosti dokumenta u prvom redu veže su uz to kako ljudi interpretiraju i shvaćaju dokumente. Glavni problem postaje razumjeti kako interpretaciju očemnosti određenog informacijskog izvora prikazati da bi se drugima omogućio pristup tom izvoru.

Prvi način na koji se određivanje očemnosti primjenjuje u svakodnevnom životu detaljno smo objasnili u ovom radu, a vezan je uz postupak predmetnog označavanja koji obavlja informacijski stručnjak s ciljem osiguravanja pristupa dokumentu korisniku koji pretražuje određenu bazu podataka. Informacijski je stručnjak dakle posrednik između dokumenta i korisnika, a njegov je zadatak dosljedno, kvalitetno i objektivno predstavljanje očemnosti određenog dokumenta putem riječi kontroliranog (primjerice, putem predmetne odrednice) i/ili nekontroliranog, prirodnog jezika (primjerice, putem slobodne ključne riječi). S druge strane, korisnik koji pretražuje bazu podataka u potrazi za neakvim dokumentom obavlja postupak uvelike sličan postupku predmetnog označavanja. Možemo stoga reći kako su predmetno označavanje te traženje i pretraživanje informacija dva komplementarna procesa, a uključuju tri ista koraka: upoznavanje (engl. *familiarization*), (konceptualnu) analizu (engl. *analysis*) i prevođenje (engl. *translation*) (Rowley i Farrow 2007, 99–100). Naime, korisnik s određenom informacijskom potrebom može uputiti informacijskom stručnjaku zahtjev za određenim predmetom ili temom o kojem želi nešto znati (primjerice, traži da mu informacijski stručnjak pripremi literaturu za seminarski rad na neku temu putem referentne usluge Pitajte knjižničare). Informacijski stručnjak na temelju zahtjeva obavlja konceptualnu analizu zahtjeva (određivanje očemnosti) te priprema strategiju pretraživanja. Strategija pretraživanja daje rezultate u obliku jedinica koje korisnik dobiva kao skup dokumenata ili popis referenci kao odgovor na zahtjev. Pri ovom procesu brojni čimbenici utječu na učinkovitost pretraživanja. Prvi je čimbenik svakako prepoznavanje informacijske potrebe korisnika, odnosno prepoznavanje onoga što korisnik stvarno želi. Naime, ako

zahtjev koji korisnik upućuje informacijskom stručnjaku nije točna reprezentacija njegove informacijske potrebe, nebitno je jesu li ostali elementi – rječnik, strategija pretraživanja i predmetno označavanje – točni. Drugi kriterij koji utječe na učinkovitost jest kvaliteta strategije pretraživanja. Glavni utjecaj na to imaju znanje pojedinog predmetnog područja, iskustvo i inteligencija osobe koja vrši pretraživanje, odnosno informacijskog stručnjaka. Dakle, učinkovitost pretraživanja u konačnici ovisi o dvije stvari: koliko dobro osoba koja pretražuje razumije informacijsku potrebu te koliko dobro reprezentacije dokumenata pohranjenih u bazi ukazuju na očemnost dokumenta (Lancaster 1998, 77–78).

Isti čimbenici (razumijevanje vlastite informacijske potrebe, kvaliteta korištene strategije pretraživanja te autorova reprezentacija očemnosti dokumenta koji korisnik traži) utječu na uspješnost pretraživanja u slučaju kada korisnik samostalno pretražuje internet u potrazi za dokumentima koji govore o određenom predmetu ili temi. Tražilica u koju korisnik opisuje svoju informacijsku potrebu glavno je sredstvo koje koristi pri komunikaciji sa sustavom. Korisnik tada u prvom koraku „osmišljava“ koncepte (određivanje očemnosti) koji bi najbolje opisali dokument koji on želi pronaći na internetu te potom upisuje riječi prirodnog jezika u tražilicu (prijevod očemnosti u ključne riječi) kako bi pronašao određeni dokument. Međutim, uz spomenuta dva čimbenika koji utječu na učinkovitost pretraživanja, problem kod pretraživanja riječima prirodnog jezika jest taj što različiti ljudi mogu pri pretraživanju imati različite koncepte u glavi za opisivanje nekakve teme, odnosno očemnosti.¹³ Drugi je problem taj što se korisnik u trenutku pretraživanja treba dosjetiti svih termina kako bi izbjegao probleme višeznačnosti, sinonimije, varijanti pisanja (jednina/množina), specifičnosti termina i odnosa među terminima (nadređenih, podređenih i srodnih termina) kako bi postigao što točnije i uspješnije pretraživanje (Ivanjko 2017, 46–47).

Drugi je primjer primjene očemnosti u svakodnevnom životu korisničko označavanje ili tagiranje (engl. *user tagging*) na različitim servisima za označavanje i dijeljenje sadržaja (primjerice, Delicious ili YouTube) i društvenim mrežama (primjerice, Instagram ili Twitter). Tagiranje se definira kao organizacijska metoda i postupak dodjeljivanja korisničkih oznaka – tagova¹⁴ (primjerice, *hashtagovi*) – određenim izvorima informacija kako bi ih se organiziralo u korisnikovu zbirku. Korisničke oznake ili tagovi su nestrukturirane, nehijerarhijske, slobodne forme iskazane prirodnim jezikom koje stvaraju i definiraju krajnji korisnici kako bi identificirali izvore za pretraživanje te ih kasnije lakše pronalazili. Kao ukupni rezultat korisničkog označavanja nastaje folksonomija, odnosno skup svih dodijeljenih tagova (Mathes 2004 3–13; Thomas, Caudle i Schmitz 2009, 413–416; Pugarić Kužić 2011, 190). Špiranec (2014, 11) takvu vrstu predmetnog označavanja naziva krajnjim i potpunim oblikom subjektivnog označavanja. Ključni problemi koji ga prate jesu nepostojanje kontrole rječnika, nedefinirana svojstva korisničkih oznaka i odnosi među njima, nepostojeći sustav izobrazbe korisnika te korisničko dodjeljivanje tagova ponajprije radi vlastite uporabe (Mathes 2004, 5–6; Spiteri 2007, 14–15; Banek-Zorica, Špiranec i Zauder 2007, 196). S druge strane, prednost takvog pristupa leži u činjenici da isti izvor može označiti mnogo korisnika, a korisnik može iskazati svoj odnos prema dokumentu čime ujedno stvara dodatnu vrijednost za sebe i ostale kori-

¹³ Primjerice, da bi pronašao dokumente na temu „ljubav“ jedna osoba može upotrijebiti ključne riječi: ljubavna veza, muškarac, žena, vjenčanje, dok drugi za istu temu može upotrijebiti druge ključne riječi: obitelj, Bog, brak. Obje će osobe stoga na upite za istu temu „ljubav“ dobiti različite rezultate pretraživanja.

¹⁴ U engleskoj stručnoj literaturi za te oznake koriste se različiti nazivi poput *tag*, *topics*, *concept*, *categories*, *facets* i *entities*.

snike u sustavu. Prednost je sustava koji koristi taj pristup također i u davanju informacija o korisničkom rječniku i potrebama pri označivanju informacija, dok istovremeno mogućnost velike brojnosti dodijeljenih korisničkih oznaka omogućava bolju iskazanost i lakšu pretraživost sadržaja. Suprotno tradicionalnom predmetnom označivanju gdje brojnost oznaka predstavlja opterećenje za uređenje i održavanje sustava, kod folksonomija je brojnost oznaka poželjna jer bi sadržaj trebao time biti bolje iskazan i lakše pretraživ. Ključne razlike između predmetnog i društvenog označavanja očituju se u predmetnoj analizi, odnosno određivanju očemnosti i njezinu iskazivanju. Dok informacijski stručnjaci iskazuju predmet dokumenta, korisnici iskazuju niz koncepata (predmet, autorstvo, porijeklo, namjeru, mišljenje i slično) (Mathes 2004, 6–7; Pugarčić Kužić 2011, 191–197).

Optimizacija tražilica (engl. *search engine optimization* – *SEO*), odnosno internet marketing strategija, sljedeći je primjer razumijevanja očemnosti i njezine upotrebe u svakodnevnom životu. Naime, optimizacija tražilica podrazumijeva strategije i tehnike za povećanje broja posjetitelja i potencijalnih kupaca ili klijenata određene mrežne stranice, a to se ostvaruje kroz poboljšanje mjesta na rezultatima pretraživanja za ciljane ključne riječi (Thurrow 2015, 44). Chi i suradnici (2001, 490) navode kako optimizacija tražilica komunicira očemnost dokumenta te na taj način omogućuje uspješno informacijsko pretraživanje. Bez namjere ulazanja u dublje objašnjenje ove marketinške strategije, navest ćemo nekoliko tehnika i strategija optimizacije koji se u prvom redu odnose na takozvanu unutarnju optimizaciju tražilice, odnosno omogućavanje poboljšanog pretraživanja sadržaja mrežne stranice. Informacijski stručnjaci mogu naučiti kako optimizirati digitalne dokumente i osigurati vidljivost pretraživanja mrežne stranice koristeći neke od sljedećih koraka: 1) Istražiti ključne riječi, odnosno razumijevati jezične i mentalne modele svoje ciljane publike te koristiti njihov rječnik pri predmetnom označivanju dokumenta; 2) Naslove dokumenata započinjati s najvažnijim ključnim riječima koje trebaju biti jasne, koncizne i jedinstvene; 3) Važne ključne riječi potrebno je koristiti u naslovima i podnaslovima (koje je potrebno stilizirati koristeći HTML elemente), a ključna riječ koja se nalazi u glavnom naslovu treba jasno opisivati sadržaj same stranice; 4) Potrebno je koristiti prirodni jezik pri komuniciranju očemnosti, ali ne pretjerivati s previše ključnih riječi; 5) Očemnost dokumenta treba komunicirati na vrhu svake stranice. Korisnici bi trebali moći odrediti temu ili predmet svakog digitalnog dokumenta brzim skeniranjem vrha dokumenta; 6) Svaki dokument na stranici može biti ulazna točka na tu mrežnu stranicu, odnosno korisnik ne mora pri pristupu odmah krenuti od početne stranice. Stoga je potrebno optimizirati svaki dokument kao ulaznu točku;¹⁵ 7) URL-ovi trebaju biti opisni i kratki kako bi se osigurala pristupačnost jer tražilice ne mogu analizirati očemnost ako ne mogu pristupiti sadržaju; 8) Potrebno je osigurati da informacijska arhitektura mrežne stranice ima smisla za korisnike te implementirati jasan sustav označavanja; 9) U sadržaju, naslovima i opisima potrebno je koristiti sinonime i različite varijante ključnih riječi (padeži, jednina/množina); 10) Ako postoje fotografije na mrežnoj stranici, u naslovu fotografije potrebno je napisati što se na njoj nalazi pri čemu treba razmisliti što bi korisnik, kojem će biti korisna, mogao upisati u Google ili neku drugu tražilicu (Thurrow 2015, 47).

Posljednji primjer primjene očemnosti, odnosno u ovom slučaju zahtijevanje određivanja očemnosti od strane korisnika, možemo pronaći na mrežnoj stranici NRKbeta. Naime, godine 2017. norveški mrežni blog NRKbeta pokrenuo je projekt u kojem se od korisnika zahtijev-

¹⁵ Na primjer, ako se koriste kratice ili akronimi potrebno ih je raspisati prvi puta kada se pojave u dokumentu.

va davanje odgovora na pitanja o očemnosti članka. Ako korisnik točno odgovori na pitanja iz kviza, dobiva pravo komentirati članak. Cilj je bio osigurati da čitatelji razumiju o čemu se radi u članku prije nego ga komentiraju. Tim koji je radio na projektu navodi kako su čitatelji počeli shvaćati kvizove više kao igru razumijevanja i ponavljanja nego kao osiguravanje mogućnosti za komentiranje članka. Stopa pogreške u kvizu u prosjeku je bila zapanjujućih 72 %. Smatra se međutim da je razlog tome možda bio taj što su međunarodni čitatelji pokušali odgovoriti na kviz koji je bio napisan na norveškom. Najznačajnije je otkriće tog projekta svakako taj da su čitatelji voljeli tretirati kviz kao igru, što je dovelo do porasta i razvoja internetskih igara za publiku u svrhu konzumiranja vijesti i učenja o lažnim vijestima (Grut, 2017). Takvi kvizovi mogli bi potencijalno pomoći novinarima i urednicima pri utvrđivanju stupnja razumijevanja i jasnoće prezentacije očemnosti između njih i čitatelja.

5. Zaključak

Reprezentacija informacija sadržanih u dokumentu jedno je od ključnih i jedinstvenih područja proučavanja u informacijskim i komunikacijskim znanostima. Od informacijskog stručnjaka zahtijeva se da objektivno i neutralno reprezentira intelektualni sadržaj dokumenata te omogući pristup dokumentima na temelju njihova predmeta ili teme. Jedan od glavnih procesa kojim se navedeno ostvaruje jest proces predmetnog označavanja, posebice njegov prvi korak – određivanje očemnosti dokumenta. Tom području svojstven je zahtjev za skupom pravila i uputa informacijskim stručnjacima o tome kako predmetno označivati. Međutim, u većini postojećih priručnika i pravilnika ne postoji konkretna i primjerena teorija koja objašnjava što je proces predmetnog označavanja naučtrb određivanja kako predmetno označivati (pravila i koraci). Različiti pristupi vidljivi su kroz različitu tipologiju autora, odnosno kroz pristupe teorijske konceptualizacije predmetnog označavanja koji su dani u ovom radu. Ponajprije se ovdje misli na glavna dva suprotstavljena pristupa – onaj usmjeren prema dokumentu (simplicistički, označivanje utemeljeno na dokumentu i označivanje utemeljeno na sadržaju) spram onog usmjerenog na korisnike (korisnicima usmjereno označivanje i zahtjevima usmjereno označivanje). Prevladavajući pristup u informacijskim ustanovama utemeljen je više na objektivističkim načelima, čime je vidljiva potreba znanstvene i stručne zajednice za uzimanjem dokumenta kao polazišta analize u postupku predmetnog označavanja. Samim time što dokument ima strukturalne elemente koji su objektivni i jednoznačni (npr. naslov, sažetak i slično) može se osigurati veća objektivnost i ujednačenost postupka. S druge strane, autori koji su naklonjeni drugom, korisničkom pristupu koji se temelji na subjektivističkim načelima, smatraju kako pri predmetnom označivanju u središte treba staviti korisnika, njegove potrebe i zahtjeve. Temeljna pretpostavka s obzirom na današnje sustave za pretraživanje jest da će ono što grupa korisnika smatra relevantnim kao predmet u određenom dokumentu najvjerojatnije biti izraženo terminima koje koriste pri pretraživanju u informacijskom sustavu. Stoga se postavlja pitanje treba li informacijski stručnjak pri određivanju očemnosti biti usredotočen isključivo na sam dokument ili treba utvrditi i uzeti u obzir i korisničke potrebe te potencijalnu vrijednost koju dokument može imati za korisnika. Naime, informacijski stručnjak ne može uvijek predvidjeti korisničko ponašanje (trenutno i buduće) i razloge za korištenje dokumenta niti znati kada korisnici odstupaju od svog standardnog ponašanja pri traženju dokumenata. Ova rasprava

oko odabira pristupa slična je onoj o većoj prikladnosti i prednostima korištenja prirodnog jezika spram kontroliranog jezika pri predmetnom označivanju i pretraživanju dokumenta. Rasprave o djelotvornosti tih jezika završile su konsenzusom da su oba jezika, i prirodni i kontrolirani, potrebna te da se njihovom kombinacijom postižu najbolji rezultati pri pretraživanju. Dakle, kao što je pri izradi kontroliranog rječnika bitno izgraditi što bogatiji ulazni, odnosno korisnički rječnik, tako bi i kod predmetnog označavanja osim objektivističkog pristupa dokumentu bilo dobro uključiti korisničko označavanje kao krajnji oblik subjektivnog pristupa. Iako problemi vezani za korisničko označavanje i folksonomije proizlaze iz prirode samog postupka, odnosno neorganiziranosti, nepreciznosti i dvosmislenosti, prednost je ovog sustava u davanju informacija o korisničkim potrebama pri označivanju informacija, dok istovremeno mogućnost velike brojnosti dodijeljenih korisničkih oznaka omogućava bolju iskazanost i lakšu pretraživost sadržaja. Na ovaj način može se doprinijeti poboljšanju predmetnog označavanja dokumenata i usavršavanju postojećih sustava za pretraživanje.

Metode za određivanje očemnosti koje su dali autori Joudrey, Wilson, Langridge i Taylor mogu pomoći informacijskim stručnjacima kako bi bolje razumjeli i kvalitetnije obavljali svoj posao. Iz primjera upotrebe očemnosti u svakodnevnom životu možemo također zaključiti kako ove metode mogu pomoći pri optimizaciji tražilica, poboljšavanju predstavljanja sadržaja mrežnih stranica korisniku ili samom krajnjem korisniku pri pretraživanju interneta i dodjeljivanju vlastitih oznaka.

Krajnji cilj predmetnog označavanja i pretraživanja uvijek je korisnik, odnosno zadovoljavanje njegove informacijske potrebe. Stoga informacijski stručnjak pri određivanju očemnosti treba s jedne strane biti svjestan svojih predrasuda, pristranosti i uvjerenja pri određivanju očemnosti kako bi što objektivnije i neutralnije obavio predmetno označavanje. S druge strane, u obzir treba uzeti kako svaki korisnik percipira svijet na svoj način te posljedično ima drugačije potrebe i zahtjeve pri traženju dokumenta. Zauzimajući takvo holističko razumijevanje predmetnog označavanja i određivanja očemnosti osigurava se njegova bolja kvaliteta, što je i krajnji cilj predmetne obrade građe.

Literatura

- Albrechsten, Hanne. 1993. „Subject analysis and indexing: from automated indexing to domain analysis.“ *The Indexer* 18, no. 4: 219–24. <https://doi.org/10.3828/indexer.1993.18.4.3>.
- Anić, Vladimir. 1998. *Rječnik hrvatskog jezika*. 3. prošireno izd. Zagreb: Novi Liber.
- Banek-Zorica, Mihaela, Sonja Špiranec i Krešimir Zauder. 2007. „Collaborative tagging: providing user created organizational structure for Web 2.0.“ U *Zbornik radova 1. Međunarodne znanstvene konferencije „The Future of Information Sciences: INFUTURE2007 – Digital Information and Heritage“*, uredili Sanja Seljan i Hrvoje Stančić, 193–202. Zagreb: Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet.
- Beghtol, Clare. 1986. „Bibliographic classification theory and text linguistics: Aboutness analysis, intertextuality, and the cognitive act of classifying documents.“ *Journal of Documentation* 42, no. 2: 84–113. <https://doi.org/10.1108/eb026788>.
- Boyce, Bert. 1982. „Beyond topicality: A two-stage view of relevance and the retrieval process.“ *Information Processing and Management* 18, no. 3: 105–09. [https://doi.org/10.1016/0306-4573\(82\)90033-4](https://doi.org/10.1016/0306-4573(82)90033-4).
- Brown, Alan G. 1982. *An introduction to subject indexing*. London: Clive Bingley.
- Chi, Ed H., Peter Pirolli, Kim Chen i James Pitkow. 2001. „Using information scent to model user information needs and actions and the Web“ U *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*, uredili Julie Jacko and Andrew Sears, 490–497. New York: Association for Computing Machinery.
- Chu, Clara M. i Ann O’Brien. 1993. „Subject analysis: the first critical stages in indexing.“ *Journal of Information Science* 19, no. 6: 439–54. <https://doi.org/10.1177/016555159301900603>.
- Chu, Heting. 2007. *Information representation and retrieval in the digital age*. Medford, NJ: Published for the American Society for Information Science and Tehnology by Information Today. http://books.google.hr/books?id=Rzg6WagUrawC&prints=ec=frontcover&hl=hr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
- Fairthorne, Robert A. 1969. „Content analysis, specification, and control.“ *Annual Review of Information Science and Technology* 4: 73–109.
- Golub, Koraljka. 2021. „Automated subject indexing: an overview.“ *Cataloging & Classification Quarterly* 59, no. 8: 702–19. <https://doi.org/10.1080/01639374.2021.2012311>.

- Grut, Ståle. 2017. „With a quiz to comment, readers test their article comprehension.“ NRKbeta.no. Last accessed September 3, 2022. <https://nrkbeta.no/2017/08/10/with-a-quiz-to-comment-readers-test-their-article-comprehension/>.
- Hawke, Peter. 2018. „Theories of aboutness.“ *Australasian Journal of Philosophy* 96, no. 4: 697–723. <https://doi.org/10.1080/00048402.2017.1388826>.
- Hjørland, Birger. 1992. „The concept of ‘subject’ in information science.“ *Journal of Documentation* 48, no. 2:172–200. <https://doi.org/10.1108/eb026895>.
- Holley, Ralph M. i Daniel N. Joudrey. 2020. „Aboutness and conceptual analysis: a review.“ *Cataloging & Classification Quarterly* 59, no. 2/3: 159–85. <https://doi.org/10.1080/01639374.2020.1856992>.
- Hutchins, William John. 1977. „On the problem of aboutness in document analysis.“ *Journal of Informatics* 1, no. 1:17–35. <https://www.semanticscholar.org/paper/ON-THE-PROBLEM-OF-%27ABOUTNESS%27-IN-DOCUMENT-ANALYSIS-Hutchins/e9b928aa2aacfe2a1eddd864dc34cabdbd1dc7>.
- Hutchins, William John. 1978. „The concept of ‘aboutness’ in subject indexing.“ *Aslib Proceedings* 30, no. 5: 172–81. <https://doi.org/10.1108/eb050629>.
- IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions). 2010. *Functional Requirements for Subject Authority Data (FRSAD): a conceptual model*. München: KG Saur.
- Ingwersen, Peter. 2002. „Cognitive perspectives of document representation.“ U *Emerging Frameworks and Methods: Proceedings of the Fourth International Conference on Conceptions of Library and Information Science (CoLIS4)*, uredili Harry Bruce, Raya Fidel, Peter Ingwersen i Pertti Vakkari, 289–91. Greenwood Village, Colorado: Libraries Unlimited.
- ISO (International Standards Organization). 2017. *ISO 5127:2017 Information and documentation — Foundation and vocabulary*. Geneve: ISO. <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:5127:ed-2:v1:en>.
- ISO (International Standards Organization).1985. *ISO 5963:1985 Documentation- Methods for examining documents, determining their subjects, and selecting indexing terms*. Geneve: ISO.
- Ivanjko, Tomislav. 2017. „Korisničko označavanje i predmetni pristup.“ U *Predmetna obrada: pogled unaprijed: zbornik radova*, uredili Branka Purgarić-Kužić i Sonja Špiranec, 38–56. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Jones, Kevin P. 1983. „How do we index? A report of some ASLIB informatics group activities.“ *Journal of Documentation* 39, no. 1: 1–23. <https://doi.org/10.1108/eb026736>.

- Joudrey, Daniel N. 2005. *Building puzzles and growing pearls: a qualitative exploration of determining aboutness: doctoral thesis*. Pittsburgh: University of Pittsburgh. http://d-scholarship.pitt.edu/10357/1/JoudreyDanielN_DissertEdt2005.pdf.
- Kintsch, Walter i Teun A. Van Dijk. 1978. „Toward a model of text comprehension and production.“ *Psychological Review* 85, no. 5: 363–94.
- Lancaster, Frederick W. 1998. *Indexing and abstracting in theory and practice*. Compaing Illions: University of Illinois.
- Landau, Idan. 2011. „Predication vs. aboutness in copy raising.“ *Natural Language & Linguistic Theory* 29: 779–813. <https://doi.org/10.1007/s11049-011-9134-4>.
- Langridge, Derek W. 1989. *Subject analysis: principles and procedures*. London: Browker-Saur.
- Lasić-Lazić, Jadranka. 1998. „Sadržajna obrada danas i pravci razvoja.“ U *Predmetna obradba – ishodišta i smjernice: zbornik radova*, uredile Jadranka Lasić-Lazić, Jelica Leščić i Jasna Petrić, 23–32. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Mai, Jens-Erik. 1999. „A postmodern theory of knowledge organization.“ U *Knowledge: Creation, Organization and Use: Proceedings of the ASIS Annual Meeting*, uredio Larry Woods, Volume 36: 547–56. http://jensერიkmai.info/Papers/1999_APostmodernTheoryOfKnowledgeOrganization.pdf.
- Mai, Jens-Erik. 2000. *The subject indexing process: an investigation of problems in knowledge representation: unpublished doctoral dissertation*. Texas: The University of Texas at Austin. http://jensერიkmai.info/Papers/2000_PhDdiss.pdf.
- Mai, Jens-Erik. 2001. „Semiotics and indexing: an analysis of the subject indexing process.“ *Journal of Documentation* 57, no. 5: 591–622. http://jensერიkmai.info/Papers/2001_Semiotics.pdf.
- Maron, M. E. 1977. „On indexing, retrieval, and the meaning of about.“ *Journal of the American Society for Information Science* 28, no. 1, 38–43. <https://doi.org/10.1002/asi.4630280107>.
- Mathes, Adam. 2004. „Folksonomies-cooperative classification and communication through shared metadata.“ U *Computer Mediated Communication, LIS590CMC (Doctoral Seminar), Graduate School of Library and Information Science, University of Illinois Urbana-Champaign*, 1–13. <http://adammathes.com/academic/computer-mediated-communication/folksonomies.pdf>.
- Merriam-Webster online dictionary. 2022. s. v. „Subject.“ Merriam-Webster. Pristupljeno: 14. rujna 2022. <https://www.merriam-webster.com/dictionary/subject>.
- Mikačić, Mira. 1996. *Teorijske osnove sustava za predmetno označivanje*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.

- Milstead, Jessica L. 1994. „Needs for Research in Indexing.“ *Journal of the American Society for Information Science* 45, no. 8: 577–82. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199409\)45:8<577::AID-ASI12>3.0.CO;2-P](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(199409)45:8<577::AID-ASI12>3.0.CO;2-P).
- Panofsky, Erwin. 1955. *Meaning in the visual arts*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Pugarić Kužić, Branka. 2011. „Društveno označavanje i knjižnice.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 54, no. 4: 189–210. <http://hrcak.srce.hr/80048>.
- Rogers, Anna, Olga Kovaleva i Anna Rumshisky. 2020. „A primer in BERTology: what we know about how BERT works.“ *Transactions of the Association for Computational Linguistics* 8:842–866. https://doi.org/10.1162/tacl_a_00349.
- Rondeau, Wendy Gail. 2012. *The lifeworld in the library's backroom: a hermeneutic phenomenological study of the cataloguer's lived experience of aboutness determination: doctoral thesis*. Milwaukee: The University of Wisconsin-Milwaukee. <http://dc.uwm.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1045&context=etd>.
- Rowley, Jennifer i John Farrow. 2007. 3rd ed. *Organizing knowledge: an introduction to managing access to information*, Aldershot : Ashgate.
- Shatford, Sara. 1986. „Analyzing the subject of a picture: a theoretical approach.“ *Cataloging and Classification Quarterly* 6, no. 3: 39–62. https://doi.org/10.1300/J104v06n03_04.
- Slavić, Aida. 1998. „Automatsko predmetno označavanje: od računalno potpomognutog predmetnog označavanja do znalačkih sustava.“ U *Predmetna obradba: ishodišta i smjernice: zbornik radova*, uredile Jadranka Lasić-Lazić et al., 98–115. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
- Soergel, Dagobert. 1985. *Organizing information: principle of data base and retrieval systems*. San Diego: Academic Press. <https://books.google.hr/books?id=kGOxHT8XIUMC&printsec=frontcover&hl=hr#v=onepage&q&f=false>.
- Spiteri, Louise F. 2007. „The structure and form of folksonomy tags: the road to the public library catalog.“ *Information Technology and Libraries* 26, no. 3: 13–25. <https://doi.org/10.6017/ital.v26i3.3272>.
- Svenonius, Elaine. 2005. *Intelektualne osnove organizacije informacija*. Lokve: Benja.
- Šauperl, Alenka. 2002. *Subject determination during the cataloging process*. Lanham: Scarecrow Press.
- Špiranec, Sonja i Tomislav, Ivanjko. 2012. „Predmetni jezici s korisničkim jamstvom: što možemo naučiti od folksonomija?“ U *15. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova*, uredili Damir Hasenay i Maja Krtalić, 57–73. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

- Špiranec, Sonja. 2014. „Subjektivna paradigma sadržajnog označivanja.“ *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 57, no. 1–3: 1–14. <https://hrcak.srce.hr/142161>.
- Štrbac, Dušanka i Mirjana Vujić. 2004. *Pravilnik za predmetni katalog*. Zagreb: Knjižnice grada Zagreba.
- Taylor, Arlene G. i Daniel N. Joudrey. 2009. 3. izd. *The organization of information*. London: Libraries Unlimited.
- Thomas, Marliese, Dana M. Caudle i Cecilia M. Schmitz. 2009. „To tag or not to tag?“ *Library Hi Tech* 27, no. 3: 411–434. <https://doi.org/10.1108/07378830910988540>.
- Thurow, Shari. 2015. „To optimize search, optimize the searcher: a commentary.“ *Online Searcher* 39: 44–48.
- Todd, Ross. 1992. „Academic Indexing: what’s it all about?“ *The Indexer* 18, no. 2: 101–04. <https://doi.org/10.3828/indexer.1992.18.2.10>.
- Todd, Ross. 1993. „Subject access – what’s it all about? Some research findings.“ *Cataloguing Australia* 19, no. 3–4: 259–267.
- Weinberg, Bella Hass. 1988. „Why indexing fails the researcher.“ *The Indexer* 16, no. 1: 3–6.
- Wellisch, Hans H. 1994. „Book and periodical indexing.“ *Journal of the American Society for Information Science* 45: 620–627. [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1097-4571\(199409\)45:8<620::AID-ASI17>3.0.CO;2-V](https://doi.org/10.1002/(SICI)1097-4571(199409)45:8<620::AID-ASI17>3.0.CO;2-V).
- Wilson, Patrick. 1968. *Two kinds of power: an essay on bibliographical control*. Berkeley: University of California Press.
- Wilson, Patrick. 1985. „Subjects and the sense of position.“ U *Theory of Subject Analysis: A Source-book*, uredili Lois Mai Chan, Phyllis A. Richmond i Elaine Svenonius, 309–320. Littleton, Colorado: Libraries Unlimited.

Abstract

Aboutness (*what-the-document-is-about*): the first step of subject indexing and its use in everyday life

Purpose. The paper discusses the topic of aboutness as a central concept in the field of subject matter organization of knowledge and information and as the first step in the subject indexing process. Aboutness refers to determining what the document is about, what the document covers, or what its subject or topic is. The primary goal of the paper is to offer a definition, typology and understanding of the concept of aboutness, as well as a description of the existing procedures and methods of its determination, based on a detailed review of recent literature.

Approach/methodology. The paper uses the method of detailed literature review and analysis in the field of subject indexing, as well as the methods of footnote chasing and citation searching in case of the review papers on the topic of aboutness.

Findings. The review results showed there are several practical methods for determining the aboutness by Joudrey, Wilson, Langridge and Taylor, and several problems that may arise during this procedure.

Originality/value. The ultimate aim is to exemplify the acquired knowledge and the results through their practical application in everyday life. It is precisely the exemplification of theoretical knowledge on aboutness that shows the originality of the present paper and at the same time contributes to its better understanding and determining both by information science and search engine optimization experts, journalists and website editors, as well as by the end users who search the Internet and assign their tags.

KEYWORDS: aboutness, document topic, subject analysis, subject indexing